

JUSTYNA PODLEWSKA

Fundacja Dzieci Niczyje

Odpowiedzialność prawna za cyberprzemoc w stosunku do nieletnich

Artykuł analizuje aktualnie obowiązujące przepisy prawa w obszarze odpowiedzialności za działania bezprawne określane jako cyberprzemoc. Autorka przedstawia w nim możliwości dochodzenia odpowiedzialności prawnej za działania cyberprzemocowe w sytuacji, gdy ofiarami i sprawcami są małoletni.

Nie ma definicji prawnej cyberprzemocy, jak również brak jest przepisów prawnych regulujących to zjawisko.

W przypadku doświadczenia przez dziecko (osoba poniżej 18. roku życia) cyberprzemocy dostępne są dwie drogi ochrony prawnej: postępowania cywilnego i postępowania karnego.

Ta pierwsza jest formą ochrony poprzez możliwość uzyskania od sprawcy odszkodowania i zaprzestania działań bezprawnych. W przypadku bezprawnego użycia wizerunku dziecka lub jego imienia i nazwiska (bez zgody rodzica lub opiekuna prawnego dziecka) sprawca ponosi odpowiedzialność cywilną za naruszenie dóbr osobistych dziecka (art. 23 i 24 k.c.).

Duga forma odpowiedzialności prawnej to odpowiedzialność karna sprawcy za dokonane przestępstwo. Działania cyberprzemocowe wypełniają znamiona takich przestępstw z kodeksu karnego jak: zniewaga (art. 216 k.k.), znieważenie (art. 212 k.k.), włamanie (art. 267 i 268a k.k.), groźby (art. 190 i 191 k.k.) oraz wykroczeń z kodeksu wykroczeń: nękanie (art. 197 k.w.) i wulgaryzmy w miejscu publicznym (art. 141 k.w.).

Wprowadzenie

Anonimowość Internetu i telefonii komórkowej stwarza ogromne pole dla ekspresji takich zachowań, jak: wyzywanie, ośmieszanie, szantażowanie, rozprzestrzenianie kompromitujących materiałów oraz podszywanie się pod innych.

Opisane powyżej działania, których doświadczają dzieci używając Internetu, w literaturze przedmiotu określa się mianem cyberprzemocy.

Niniejszy artykuł jest próbą analizy aktualnie obowiązującego prawa w obszarze odpowiedzialności za działania bezprawne,

określane jako cyberprzemoc. Ma on na celu przedstawienie możliwości dochodzenia odpowiedzialności za cyberprzemoc, szczególnie wtedy, gdy ofiarami są małoletni¹.

Cyberprzemoc (ang. *cyberbullying*) to przemoc z użyciem technologii informacyjnych i komunikacyjnych – komunikatorów, czatów, stron internetowych, blogów, SMS-ów i MMS-ów.

W chwili obecnej polskie prawo nie zapewnia w pełni skutecznej ochrony małoletnim przed cyberprzemocą. W Kodeksie karnym brak działu „Przestępstwa internetowe”. Ustawodawca planuje nowelizację tego Kodeksu w zakresie odpowiedzialności za przestępstwa dokonywane za pomocą tego medium. Jednakże do chwili przeprowadzenia koniecznych zmian w prawie, należy korzystać z istniejących regulacji prawnych, aby chronić małoletnie ofiary przemocy w Internecie.

W sytuacji, kiedy małoletni jest ofiarą cyberprzemocy, dostępne są dwie drogi ochrony prawnej: postępowania cywilnego i postępowania karnego. Ta pierwsza jest formą ochrony poprzez możliwość uzyskania od sprawcy odszkodowania i zaprzestania przez niego działań bezprawnych. Druga droga to forma odpowiedzialności karnej sprawcy za dokonane przestępstwo.

Sprawca

Polskie prawo zakłada istnienie odpowiedzialności po ustaleniu sprawcy przestępstwa lub naruszenia dóbr, a także przypisanie sprawcy winy za dokonane naruszenie. Bez spełniania tego podstawowego warunku jakakolwiek odpowiedzialność nie jest możliwa. Sprawcy cyberprzemocy, zwłaszcza ci dokonujący przestępstw z zamiarem umyślnym, wykorzystują anoni-

Należy podkreślić raz jeszcze, że działania opisane wyżej, a mieszczące się w zakresie zjawiska cyberprzemocy, nie są zapisane w Kodeksie karnym jako przestępstwa cyberprzemocy.

Prowadzi to do sytuacji, w której w odniesieniu do pewnych formy przemocy dokonywanej za pomocą Internetu nie możliwa jest w obecnym stanie prawnym odpowiedzialność karna.

Droga ochrony poprzez postępowanie cywilne uzupełnia ochronę dziecka przed cyberprzemocą. Nie jest ona jednak wystarczająca. Przede wszystkim ze względu na jej koszty (opłaty sądowe są wysokie), a także przewlekłość postępowania (sprawa cywilna może trwać dłużej niż rok). Ponadto fakt, że w wielu przypadkach zarówno sprawca, jak i ofiara są niepełnoletni, utrudnia odpowiedzialność odszkodowawczą.

Idea swobodnego przepływu treści, wymiany myśli, wiedzy i technologii daje wiele możliwości działania zarówno korzystnego, jak i przestępczego. Anonimowość powoduje, że sprawcy cyberprzemocy czują się bezkarni. Brak regulacji definiujących cyberprzemoc na gruncie prawnym powoduje, że wiele osób, zwłaszcza niepełnoletnich, uważa, iż swoimi działaniami nie przekracza granic prawa.

mowość Internetu, a nowoczesna technika umożliwia im bezkarność.

Prokuratura często umarza postępowania ze względu na niemożność znalezienia czy wykrycia sprawców. Brak współpracy ze strony administratorów sieci, jak również brak jasnego uregulowania ich odpowiedzialności, nie sprzyja ustaleniu sprawcy działania przestępczego w Internecie.

¹ Pojęcia: nieletni, małoletni, dziecko używane są w artykule w rozumieniu osoby poniżej 18. roku życia.

Rodzic skrzywdzonego dziecka jako osoba fizyczna, a nie uprawniona instytucja, nie ma możliwości uzyskiwania informacji od urzędów czy organizacji ze względu na obowiązującą Ustawę o ochronie danych osobowych.

Ograniczenia te znacząco zmniejszają prawdopodobieństwo ustalenia sprawcy cyberprzemocy. Jeżeli policja czy prokuratura nie prowadzą w sprawie śledztwa, rzeczywiste szanse ustalenia sprawcy są bliskie zeru.

Ofiara

Dzieci są szczególnymi podmiotami prawa. Brak możliwości pełnoprawnego funkcjonowania w życiu społecznym (częściowa zdolność do czynności prawnych po 13. roku życia, a do tego wieku jej brak) nakłada na dorosłych oraz urzędy, instytucje i organizacje szczególną odpowiedzialność za ich bezpieczeństwo.

Dziecko, jako ofiara cyberprzemocy, nie może samodzielnie podejmować skutecznych działań prawnych. Jego uprawnienia w zakresie dochodzenia odpowiedzialności prawnej za cyberprzemoc realizują rodzice/opiekunowie prawni.

Odpowiedzialność cywilna - odszkodowawcza jako forma ochrony przed cyberprzemocą

Naruszenie dóbr osobistych

Konstytucja RP w art. 47 gwarantuje każdemu człowiekowi, w tym dziecku, prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym².

Aktem prawnym, który w Polsce mówi bezpośrednio o prawach dziecka, jest Konwencja o Prawach Dziecka. Art. 8 tej Konwencji nakłada na Polskę podejmowanie działań mających na celu poszanowanie prawa dziecka do zachowania jego tożsamości, w tym: obywatelstwa, nazwiska, stosunków rodzinnych zgodnych z prawem.

Ponadto zobowiązuje do zapewnienia właściwej pomocy i ochrony dziecku w sytuacji, gdy zostało bezprawnie pozbawione części lub wszystkich elementów swojej tożsamości³.

Formą cyberprzemocy jest zamieszczenie zdjęcia lub filmu z udziałem dziecka na stronie internetowej, na blogu, na portalu społecznościowym itp., a także rozesłanie zdjęcia lub filmu z jego udziałem e-mailem, telefonem komórkowym bez jego zgody.

Prawo zapewnia ochronę na gruncie Kodeksu cywilnego poprzez konstrukcję ochrony dóbr osobistych. Dobra osobiste człowieka, w szczególności: zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od wieku⁴.

Bezprawne użycie wizerunku, imienia i nazwiska lub pseudonimu dziecka to naruszenie jego dóbr osobistych. Warunkiem

² Konstytucja RP z dnia 2.04.1997 r. (DzU nr 78, poz. 483).

³ Konwencja o Prawach Dziecka z dnia 21.09.1990 r. (DzU nr 120, poz. 526 ze zm.).

⁴ Art. 23: Ustawa - Kodeks cywilny z dnia 23.04.1964 r. (DzU nr 16, poz. 93 ze zm.).

bezprawności jest tu brak zgody przedstawicieli prawnych dziecka – rodziców lub opiekunów prawnych.

Osoba, której dobro osobiste zostało naruszone cudzym działaniem, może żądać zaprzestania tego działania. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, przeprosiła poprzez złożenie oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie⁵.

Ofiara naruszenia dóbr osobistych może również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.

Jeżeli sprawcą jest osoba pełnoletnia, rodzic/opiekun prawny może w imieniu dziecka domagać się zaniechania naruszenia, usunięcia skutków naruszenia, a także zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub zapłaty odpowiedniej sumy na wskazany cel społeczny.

Realizacja tego uprawnienia polega na sformułowaniu pozwu do sądu cywilnego, właściwego dla miejsca zamieszkania pozwanego, czyli sprawcy naruszenia dóbr lub dla miejsca dokonania naruszenia.

Należy dokładnie wiedzieć, kim jest naruszający i gdzie mieszka, ponadto należy udowodnić naruszenie dóbr. Są to konieczne warunki dla realizacji cywilnoprawnej drogi ochrony dziecka. Od pozwu należy wnieść opłatę wstępną; w przypadku spraw dotyczących dóbr osobistych wysokość tej opłaty kształtuje się w granicach od 30 zł do 600 zł.

Jeżeli sprawcą jest osoba niepełnoletnia, rodzic/opiekun prawny pokrzywdzonego kieruje ją do Sądu Rodzinnego i Nieletnich właściwego ze względu na miejsce zamieszkania sprawcy. Sąd podejmie działania w trybie Ustawy o postępowaniu z nieletnimi.

Odpowiedzialność karna jako forma ochrony przed cyberprzemocą

Rozpowszechnianie pornografii

Szczególnym rodzajem naruszenia wizerunku jest opublikowanie nagiego zdjęcia, filmu z udziałem nagiego dziecka w Internecie. Opublikowanie nagiego zdjęcia dziecka poniżej 18. roku życia w jakiegokolwiek formie w Internecie jest przestępstwem rozpowszechniania pornografii z udziałem małoletniego.

Kto rozpowszechniania produkuje, utrwała lub sprowadza, przechowuje lub posiada albo

rozpowszechnia lub publicznie prezentuje treści pornograficzne z udziałem małoletniego albo treści pornograficzne związane z prezentowaniem przemocy lub postępowaniem się zwierzęciem, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8⁶.

Jest to przestępstwo ścigane z urzędu, zatem należy zgłosić je w formie zawiadomienia o przestępstwie do prokuratury.

Zniewaga i zniesławienie

Umieszczenie wizerunku dziecka (zdjęcia, filmu) np.: na stronie internetowej, na blogu, na portalu społecznościowym, roze-

ślanie go e-mailem lub za pomocą telefonu komórkowego w celu ośmieszenia, umieszczanie w Internecie lub przesyłanie drogą

⁵ Art. 24 Kodeksu cywilnego.

⁶ Art. 202: Ustawa – Kodeks karny z dnia 6.06.1997 r. (DzU nr 88, poz. 553 ze zm.).

e-mailową, przy użyciu komunikatorów, poprzez serwisy społecznościowe, za pomocą telefonu komórkowego obraźliwych treści i opinii na temat dziecka, tworzenie kompromitujących i ośmieszających stron internetowych, blogów, fałszywych kont i profili na serwisach społecznościowych dotyczących dziecka, a także rozsyłanie na temat dziecka drogą e-mailową lub przy pomocy telefonu komórkowego różnego rodzaju kompromitujących materiałów to forma cyberprzemocy.

Jej sprawcami w ogromnym procencie są nieletni⁷.

Odpowiedzialności za te działania należy dochodzić na drodze postępowania karnego. Te formy cyberprzemocy spełniają znamiona dwóch przestępstw z Kodeksu karnego: zniesławienia lub zniewagi.

Kto pomawia inną osobę o takie postępowanie lub właściwości, które mogą poniżyć ją w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebnego dla danego stanowiska, zawodu lub rodzaju działalności, podlega grzywnie, karze ograniczenia albo pozbawienia wolności do roku. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 za pomocą środków masowego komunikowania, podlega grzywnie, karze ogra-

niczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (zniesławienie)⁸.

Kto znieważa inną osobę w jej obecności albo choćby pod jej nieobecność, lecz publicznie lub w zamiarze, aby zniewaga do osoby tej dotarła, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności. Kto znieważa inną osobę za pomocą środków masowego komunikowania podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku (zniewaga)⁹.

Oba te przestępstwa są prywatnoskargowe. Oznacza to, że osoba pokrzywdzona lub jej przedstawiciel prawny muszą sformułować prywatny akt oskarżenia i złożyć go w Sądzie Rejonowym (Wydziale Karnym) właściwym ze względu na miejsce popełnienia przestępstwa.

W tym przypadku warunkiem odpowiedzialności jest posiadanie przez ofiarę wiedzy o tym, kto jest sprawcą przestępstwa i jego dokładnych danych oraz dowodów popełnionego przestępstwa. Dowodami w tej sprawie mogą być materiały z Internetu zgrane na płytę lub inny nośnik, ewentualnie wydrukowane z podaniem adresów danych stron, na których były prezentowane, świadkowie, którzy słyszeli lub widzieli okoliczności nagrania, samo nagranie i umieszczanie nagrania w Internecie.

Włamania, kradzież tożsamości

Jeżeli sprawca jest osobą niepełnoletnią należy akt oskarżenia kierować do Sądu Rodzinnego i Nieletnich właściwego dla miejsca zamieszkania nieletniego sprawcy.

Formą cyberprzemocy są włamania w Internecie na: konto emailowe, profil w serwisie społecznościowym, na bloga, inne miejsce strzeżone hasłem lub innym zabezpieczeniem w celu uzyskania jakichś informacji lub w celu tzw. kradzieży tożsamości. Sprawcy włamań najczęściej do-

konują: zmiany hasła, zmian w treści czy w wyglądzie strony/profilu, dodają lub usuwają zdjęcia, niszczą lub uszkadzają profil, konto e-mail.

Ochronę przed takimi działaniami nakazuje zapewnić dziecku Konwencja o Prawach Dziecka. *Żadne dziecko nie będzie podlegało arbitralnej lub bezprawnej ingerencji w sferę jego życia prywatnego, rodzinnego lub domowego czy w korespondencję, ani bezprawnym zamachom na jego honor i reputację.*

⁷ Z doświadczeń Helpline.org.pl.

⁸ Art. 212 Kodeksu karnego.

⁹ Tamże, art. 216.

Dziecko ma prawo do ochrony prawnej przeciwko tego rodzaju ingerencji lub zamachom¹⁰.

Odowiedzialność za wymienione wyżej działania bezprawne jest realizowana na gruncie Kodeksu karnego, który penalizuje w art. 267 kradzież informacji oraz w art. 268a niszczenie, usuwanie i uszkodzanie danych informatycznych.

Kto bez uprawnienia uzyskuje informację dla niego nie przeznaczoną, otwierając zamknięte pismo, podłączając się do przewodu służącego do przekazywania informacji lub przetwarzając elektroniczne, magnetyczne albo inne szczególne jej zabezpieczenie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2¹¹.

Kto, nie będąc do tego uprawnionym, niszczy, uszkodza, usuwa, zmienia lub utrudnia dostęp do danych informatycznych albo w istotnym stopniu zakłóca lub uniemożliwia automatyczne przetwarzanie, gromadzenie lub przekazywanie takich danych, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3¹².

Podkreślić należy, że artykuły te nie zostały wprowadzone do Kodeksu karnego z myślą o ochronie małoletnich przed tą formą cyberprzemocy. Prawnicy pracujący w obszarze przeciwdziałania cyberprzemocy wykorzystują je w celu wyegzekwowania odpowiedzialności od sprawców włamań internetowych¹³.

Groźby

Działania, takie jak: groźenie dziecku przez Internet popełnieniem przestępstwa (np. pozbawieniem życia), kierowanie do dziecka za pomocą narzędzi dostępnych w Internecie gróźb, szantażowanie go w celu zmuszenia go do określonego działania w taki sposób, że

Wykorzystanie artykułów 267 i 268a k.k. zapewnia możliwość realnej ochrony i egzekucji odpowiedzialności. Są to bowiem tzw. przestępstwa publicznoskargowe, wnioskowe. Oznacza to, że pokrzywdzony lub jego przedstawiciel musi złożyć jedynie zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa na policję lub do prokuratury właściwej ze względu na miejsce popełnienia czynu. Instytucje te zajmą się wyjaśnieniem okoliczności sprawy w ramach własnych obowiązków.

W zawiadomieniu nie trzeba określać sprawcy, jeżeli jest on nieznan, gdyż rolą policji i prokuratury jest znaleźć sprawcę i udowodnić mu winę. Należy w zawiadomieniu podać wszystkie okoliczności czynu, dowody, jeśli się takie posiada, oraz podać dane osób, które mogłyby być świadkami.

Oba te przestępstwa są przestępstwami ściganymi na wniosek pokrzywdzonego, zatem, aby rozpoczęły się działania prawne rodzic/opiekun prawny pokrzywdzonego musi w zawiadomieniu złożyć wyraźny wniosek o ściganie.

Dziecko, jako pokrzywdzony, będzie elementem postępowania i wystąpi w roli świadka. Nie przysługuje mu ochrona z art. 185a i 185b k.p.k., czyli jednorazowe przesłuchanie w przyjaznym pokoju przesłuchań w toku całego postępowania.

groźba ta wzbudza obawę w dziecku, że zostanie popełniona, to formy cyberprzemocy, które penalizuje Kodeks karny.

Umieszczenie przez nieletnich gróźb wobec nielubianych kolegów w Internecie, np. na stronie internetowej, na blogu, prze-

¹⁰ Konwencja o Prawach Dziecka.

¹¹ Art. 267 Kodeksu karnego.

¹² Tamże, art. 268a.

¹³ Z doświadczeń Helpline.org.pl.

syłanie gróźb drogą e-mailową lub za pomocą innych narzędzi dostępnych w Internecie, takich jak czat, komunikatory, forum to częsta forma załatwiania rówieśniczych zatargów. Sprawcy nie zdają sobie sprawy z konsekwencji i rozmiaru szkód, jakie wywołują ofiarom. Ofiary często gróźbami doprowadzane są do sytuacji, w których podejmują działania zagrażające ich zdrowiu i życiu.

Kodeks karny w tym przypadku zapewnia bezpośrednią drogę ochrony.

Kto grozi innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że będzie spełniona, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2¹⁴.

Kto stosuje przemoc wobec osoby lub groźbę bezprawną w celu zmuszenia innej osoby do

określonego działania, zaniechania lub znoszenia, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3¹⁵.

Gdy dziecko jest ofiarą działań, które możemy zidentyfikować jako gróźby, ochrona prawna dziecka realizuje się poprzez zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa policji lub prokuratury właściwej ze względu na miejsce popełnienia czynu przez rodzica/opiekuna prawnego pokrzywdzonego. W przypadku groźby bezprawnej, która jest przestępstwem wnioskowym, powinien zostać złożony wniosek o ściganie.

Prokuratura i policja poprowadzą dalsze działania w trybie obowiązujących te służby przepisów prawa. Dziecko, jako pokrzywdzony i jednocześnie świadek, będzie przesłuchiwane. Przysługuje mu ochrona z art. 185a i 185b k.p.k., czyli jednorazowe przesłuchanie w przyjaznym pokoju przesłuchań w toku całego postępowania.

Nękanie i wulgaryzmy

Działania, takie jak: ciągłe wysyłanie przez Internet lub przy użyciu telefonu komórkowego niechcianych informacji, obrazów, linków, wiadomości to forma cyberprzemocy, którą prawnie można zakwalifikować jako nękanie. W zintensyfikowanej formie sprawca dokonuje tego, korzystając z różnych form internetowej komunikacji jednocześnie.

Wulgaryzmy to używanie w Internecie nieprzyzwoitych słów, zdjęć, obrazów o treści nieprzyzwoitej, czy obscenicznej w miejscach komunikacji wielu osób (np. czat, forum) lub w miejscach powszechnie dostępnych (np. fotoblogi, profile portali społecznościowych, strony internetowe i inne miejsca niestrzeżone hasłem).

Możliwe formy odpowiedzialności w tym zakresie to użycie przepisów Kodeksu wykroczeń.

Kto w celu dokuczenia innej osobie złośliwie wprowadza ją w błąd lub w inny sposób złośliwie niepokoi, podlega karze ograniczenia wolności, grzywny do 1.500 zł albo karze nagany.

Kto w miejscu publicznym umieszcza nieprzyzwoite ogłoszenie, napis lub rysunek albo używa słów nieprzyzwoitych, podlega karze ograniczenia wolności, grzywny do 1.500 zł albo karze nagany¹⁶.

Odpowiedzialność prawną inicjuje się poprzez zgłoszenie na policję działań, jakich ofiarą zostało dziecko. Policja przeprowadza postępowanie dowodowe i kieruje sprawę do Sądu Rejonowego (Wydziału Grodzkiego), w którym zapada wyrok, najczęściej grzywna.

¹⁴ Art. 190 Kodeksu karnego.

¹⁵ Tamże, art. 191.

¹⁶ Art. 197 i 141: Ustawa – Kodeks wykroczeń z dnia 20.05.1971 r. (DzU nr 12, poz. 114 ze zm.).

Dowody

Jednym z najważniejszych problemów w skutecznym dochodzeniu odpowiedzialności od sprawców cyberprzemocy jest udowodnienie winy, czyli zgromadzenie dowodów.

W polskim prawie obowiązuje hierarchia dowodów. Najważniejszym jest dowód z dokumentów, później świadków, a na końcu zapisy audio, wideo i na innych nośnikach. W sprawach dotyczących cyberprzemocy wymiar sprawiedliwości spotyka się wyłącznie z tą ostatnią kategorią dowodów. Negatywny stosunek do tych dowodów, nieumiejętność wykorzystania ich możliwości i zbyt nowoczesna technika są często powodem umarzania postępowania lub odmowy jego wszczęcia.

Bardzo ważne w dochodzeniu odpowiedzialności prawnej za cyberprzemoc jest zabezpieczenie dowodów w sprawach jej dotyczących. Należy zabezpieczać nośniki, na których zarejestrowano dokonanie cyberprzemocy: dysk komputera, telefon komórkowy, zapis rozmowy na forum czy na czacie, adres strony. Nie wolno kasować zdjęć, e-maili, czy innych form aktywności internetowej.

W przypadku trudności z uzyskaniem dowodów, np. od administratora, lub z ich zabezpieczeniem istnieje prawna możliwość wystąpienia do policji na podstawie art. 308 k.p.k. z wnioskiem o zabezpieczenie śladów i dowodów przestępstwa przed ich utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem. Prokurator albo policja może w każdej sprawie, w wypadkach niecierpiących zwłoki, jeszcze przed wydaniem postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia przeprowadzić oględziny oraz przeszukanie¹⁷.

Podstawowym elementem w prawnym egzekwowaniu przestępstw dokonanych

w Internecie jest znajomość personaliów sprawcy. W przypadku cyberprzemocy osobą jej doświadczająca często nie wie lub tylko domyśla się, kto jest sprawcą. To powoduje, że odpowiedzialność jest niemożliwa.

Warunkiem wystąpienia do sądu cywilnego o odszkodowanie w przypadku naruszenia dóbr osobistych, czy do sądu karnego z prywatnym aktem oskarżenia w przypadku zniewagi i zniesławienia jest podanie danych sprawcy. Wyjściem z tej sytuacji jest wystąpienie z wnioskiem do policji o ustalenie sprawcy przestępstwa.

Ponadto w przypadku spraw z oskarżenia prywatnego, czyli zniewagi i zniesławienia, prokurator może wszcząć postępowanie albo wstąpić do postępowania już wszczętego, jeżeli wymaga tego interes społeczny¹⁸. Ten przepis prawny należy wykorzystać, wnioskując do prokuratora o wszczęcie postępowania w przypadku, gdy dziecko stało się ofiarą zniewagi lub zniesławienia, a sprawca jest nieznany.

Decydując się na wkroczenie na drogę prawną i skorzystanie z opisanych w artykule możliwości działań, należy pamiętać o kilku podstawowych zasadach.

W przypadku cyberprzemocy w stosunku do dzieci, czyli osób poniżej 18. roku życia, wszystkie działania prawne realizują rodzice lub opiekunowie prawni. Nie jest możliwe dochodzenie odpowiedzialności prawnej dziecka pokrzywdzonego cyberprzemocą bez współpracy z rodzicami.

Niezależnie od formy cyberprzemocy, jeżeli podejrzewamy, że sprawcą jest osoba poniżej 17. roku życia, wszelkie działania w sprawie realizuje Sąd Rodzinny i Nieletnich, właściwy ze względu na miejsce pobytu ewentualnego sprawcy cyberprzemocy.

¹⁷ Art. 308: Ustawa – Kodeks postępowania karnego z dnia 6.06.1997 r. (DzU nr 89, poz. 555).

¹⁸ Tamże, art. 60.

W przypadku podjęcia postępowania przez policję i prokuraturę, a także w postępowaniu przed sądem zarówno karnym, jak i cywilnym, dziecko jako pokrzywdzony jest jednocześnie świadkiem i będzie zaangażowane w toczącą się procedurę – będzie przesłuchiwane.

W polskim prawie istnieje obowiązek zawiadomienia o przestępstwie. Każdy dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuraturę lub policję. Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością do-

wiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuraturę lub policję¹⁹.

W przypadku zjawiska cyberprzemocy przestępstwami ściganymi z urzędu są: włamania, groźby: karalna i bezprawna. Jeżeli posiada się wiedzę o tych przestępstwach, należy zawiadomić policję lub prokuraturę.

Opisane powyżej sposoby ochrony dzieci przed cyberprzemocą są zapisem doświadczeń pracy autorki w tym obszarze z małoletnimi ofiarami i ich rodzicami.

Zakończenie

Artykuł jest opisem szukanych i proponowanych rozwiązań. Żadne z nich nie jest doskonałe, gdyż nie ma prawnie zdefiniowanej odpowiedzialności za cyberprzemoc. Jedynym skutecznym rozwiązaniem w tej sytuacji jest stworzenie

jasnego, prostego i egzekwowalnego zapisu prawnego dotyczącego odpowiedzialności za różne formy cyberprzemocy, a nie poszukiwanie przepisów prawa, aby znaleźć ochronę dla dziecka, a odpłatę dla sprawcy.

This article analyzes the existing legal acts that regulate liability for illegal acts referred to as cyberbullying. The author discusses possible ways of enforcing legal liability for cyberbullying behaviour, especially when both the victim and the perpetrator are minors.

There is no legal definition of cyberbullying and there are no legal acts directly regulating this problem.

When a child (a person under 18) experiences cyberbullying, there are two available ways of legal protection: civil proceedings or criminal proceedings.

The former provides protection through the possibility to obtain compensation from the perpetrator and to make him/her stop the illegal behaviour. When a child's image or name has been illegally used (without his/her parent or legal guardian's consent), the perpetrator shall bear civil liability for violating the child's personal rights (articles 23 and 24 of the Civil Code).

The other form of legal liability is the perpetrator's criminal liability for the offence. Cyberbullying has all the hallmarks of the following crimes defined by the Polish Penal Code: insult (article 216 of the PC), defamation (article 212 of the PC), unauthorized access (articles 267 and 268 of the PC), as well as the following misdemeanours defined by the Code of Misdemeanours: harassment (article 197 of the CM) and crude language in public (article 141 of the CM).

¹⁹ Art. 304 § 1 i 2 Kodeksu postępowania karnego.

O AUTORZE

JUSTYNA PODLEWSKA jest prawnikiem. Od dziewięciu lat świadczy pomoc prawną klientom Fundacji Dzieci Niczyje. Od trzech lat udziela porad prawnych w Punkcie Informacyjno-Konsultacyjnym dla dzielnicy Ursynów. Specjalizuje się w prawnej ochronie małoletnich ofiar przestępstw oraz prawie rodzinnym.

Współkoordynuje program prawny Fundacji Dzieci Niczyje *Opiekun Dziecka Ofiary Prześstępstwa*. Jest konsultantem programów FDN: *Helpline* oraz *Dobry Rodzic Dobry – Start*.